

Erindringer fra den første verdenskrig.

Fortalt af den 85-årige Hans Sarsgård.

Hans Sarsgård er født i Broballe i Oksbøl Sogn den 24. dec. 1895.

Da krigen brød ud i 1914 var jeg 19 år og havde endnu ikke været soldat. Jeg var hjemme og hørte da bilerne fra generalkommandoen i Sønderborg kom om natten og slog plakater op på de offentlige bygninger. Jeg kan huske, de havde Adlerbiler, dem med gearstangen ude på siden. Vi skulle have været indkaldt i august-september 1914, men fik udsættelse, fordi der var så mange frivillige. I januar 1915 var jeg på session i Nordborg, og i maj blev jeg så indkaldt til soldat. For at komme rettidig til Flensborg var jeg nødt til at overnatte på Colosseum i Sønderborg. Fra Flensborg gik det videre til Rendsborg, hvor jeg var et par måneder for at lære at være soldat. Den 24. august 1915 blev vi så sendt af sted mod Rusland. Kontorchefen i Rendsborg var selv med på banegården, da vi skulle af sted. Han stod og græd. Han har nok tænkt: "Dem ser jeg aldrig mere".

Vi kørte 3. klasse, så der var ikke megen plads til at sove. Vi skiftedes til at ligge i nettet, på gulvet og på bænke. Det tog en lille uge at komme til den polske grænse og herfra fortsattes til fods gennem byer og landsbyer. Tyskerne var jo langt inde i Rusland. Mit første møde med russerne fandt sted den 15.-16. september.

Det var det dejligste septembervejr, og nogle af os var nede ved et vandløb i nærheden af vores lejr for at vaskes og hente vand til hestene, da vi fik besked på at komme tilbage til geværappel. Vi gik igang med at pudse gevæ-

rene, men så blev ordren ændret til at alt skulle pakkes, og så vidste vi besked. Vi skulle mod fronten, mod russerne. Vi tog af sted hen på eftermiddagen og for at russerne ikke skulle se os, gik vi en omvej. Men russerne havde opdaget os og begyndte at skyde, da vi havde lagt os i en æblehave bag ved en kirke. Vi blev nødt til at løbe igennem "ilden" over bag kirkemuren, hvor vi blev til om aftenen, og nu kunne vi så løbe ud i det fri. Vi løb videre så langt at russerne skød over os, og her blev vi. Den aften fik vi grønne ærter og flæsk til middag. Da vi havde spist lød ordren: "Fremad march". Vi gik hele natten, og næste morgen kunne russerne nok se, at vi var kommet nærmere og begyndte at skyde på os igen, og det blev de ved med hele formiddagen. Ved middagstid standsede skyd-

fortsættes næste side.

ningen, og ved halvtotiden stormede vi med opplantede bajonetter. Den russiske hovedstyrke havde trukket sig tilbage, og det viste sig, at der var en 30 - 40 mand tilbage og de overgav sig. Ved dette møde med fjenden mistede vi 30 mand.

De fleste sønderjyder var i Frankrig, og jeg var også kun et par måneder i Rusland. I 6 dage marcherede vi for at nå til den tyske grænse. Vi gik en 30 - 40 km. om dagen. På den tur fik vi først noget at spise om aftenen, for at ingen skulle "drive den af". Vi havde jo troet, at vi skulle med toget, men det kom vi først i Tyskland, hvor vi blev læstet i kreaturvogne, og så gik det mod vestfronten, det var i november 1915.

Mit regiment, det 5. garderegiment i Spandau (Berlin), lå ved byen Arras.

Stillingen her var forholdsvis rolig. Dog skulle der patruljeres i "ingenmandsland" med vagtafløsning hver 2 timer om natten. Det var ret ubehageligt, for man kunne nemt blive taget bagfra af fjenden, når man lå så langt fremme. Jeg har aldrig kæmpet direkte mod franskmændene. Det var canadier, englændere og australier, der havde stillinger over for os.

Som en pudsighed kan jeg da fortælle, at bunden i skyttegravene var udlagt med teglsten, og de blev hver dag fejret og strøet med sand ligesom gulvene derhjemme.

Jeg så englænderne hver dag. Vi var ude 4 dage ad gangen, og når vestfronten holdt "middagspause" gik jeg ud i de yderste grave (skyttegrave) foran den første linie, hvor afstanden til fjenden var den korteste, lagde mig på maven bag 2 lerknolde og kunne så kigge ned i deres skyttegrave.

Jeg så altid noget. Nogen, der gik på "arbejde" og andre, der rensede geværer. Jeg vindkede, da også til dem. Det var ikke så godt at kigge over lerknoldene, for der kunne så være en fræk én, som kunne finde på at skyde, og det var jo ikke så rart. Men jeg tror, de var lige så bange, som vi var, og faktisk var vi kollegaer - ikke fjender - med et stykke ingenmandsland i mellem.

Den 20. december skrev jeg hjem og fortalte min familie, at jeg var bag fronten. Jeg havde imidlertid været hjem-søgt af "5. kolonne", ja sådan kaldte vi lusene. Det var især mit ene ben, det var gået ud over, vi kom jo ikke meget af tøjet. Der var et stort sår på skinnebenet, og jeg måtte til lægen i Arras. Her kunne man ikke hjælpe og blev derfor sendt til feltlazarettet i Cambrai, så den første krigsjul holdt jeg på et lazaret. Men 3 uger senere var jeg igen tilbage i Arras. Tiden gik, og det blev maj 1916. Nu havde jeg været soldat i et år uden orlov. Det var meningen, at jeg skulle hjem til Als; men der var planlagt et angreb mod englænderne. Det skulle lige overstås, og så kunne rejsen hjem blive en realitet ..... Men det kom til at gå helt anderledes.

Fortsættes i næste nr.

ERINDRINGER FRA 1. VERDENSKRIG

Vi er nået til forsommeren 1916, og jeg havde fået bevilliget orlov; men det planlagte angreb mod englænderne skulle overstås først. Man regnede med, at englænderne havde undermineret vores skyttegrave, og der var fare for, at vi kunne blive sprængt i luften. Det var ikke kun englænderne, der havde gravet minegange under vores stilling, vi gjorde det samme med deres. Jeg har engang været nede i en sådan minegang. Det er ligesom at gå ned i en kælder. Gangen bliver snævere og snævere. Den var gravet så langt frem, at den nåede ind under fjendens stilling. Gangen var oplyst af petroleumslygter, og der var en maskine, der kunne puste frisk luft ind. For enden af gangen gravede man en "arm" til hver side, og de blev fyldt med dynamit, så trak man en lunte tilbage gennem gangen. Nu kunne englændernes stilling sprænges i luften når som helst. For det meste skete sprængningen om natten. Det var ganske forfærdeligt med de sprængninger. Ildsøjlen kunne blive så høj som et kirketårn.

Angrebet mod englænderne fandt sted en søndag aften i maj. Angrebet startede med 4 timers trommeild. Vi lå en 18 - 20' trappetrin under jorden, men kl. 21.45 skulle vi angribe. Der så forfærdeligt ud i vores stilling, for da vi begyndte at skyde, blev skydningen besvaret. Skyttegraven var næsten fyldt med jordknolde. Vi havde en stødtrop på 8 mand, der skulle kaste håndgranater. Det hjalp os bagved lidt. Vi angreb og tog stillingen.

Englænderne havde trukket deres styrker tilbage. Det var jo også ganske umuligt for dem at blive i stillingen, men ---- englænderne

havde sendt nogle soldater med mekaniske maskingeværer frem, og de modtog os. Vores stødtrop var væk og flere til.

Jeg var kommet med over og skydningen var stilnet af og så ---- blev jeg ramt i benet af en "shrapnel". Jeg kunne mærke det varme blod løbe ned ad benet. Der var sårede overalt, og der blev hele tiden kaldt på sanitetsfolkene. Det tog tid inden jeg fik hjælp. Jeg kunne mærke at blodet var holdt op med at løbe, og jeg sad så der med hånden på såret, omsider kom der hjælp. En sanitetssoldat skar buksebenet op og fik mig forbundet. Men nu sad jeg der og havde den åbne engelske front mod mig. Jeg turde ikke gå ned i understanden, for der var sårede englændere. Men de kom op og hjalp mig derned, og der sad vi så som venner. Nogle havde hovedet forbundet andre armene. Ved 12 tiden om natten kom Røde Kors folk og hentede mig. Jeg skulle lægges i teltdugen. De var nødt til at bære mig, gå kunne jeg jo ikke. Vi kom godt op, men det mindste der blev skudt, lod de mig ligge og søgte selv dækning. Her lå jeg så i løbegangen og ventede, blev hentet igen, båret et stykke, lagt ned og ventede adskillige gange. Men --- da de løftede stangen endnu en gang, knækkede den! Der lå jeg, hvad nu? mereside 9.

Erindringer fra 1. verdenskrig

I Düsseldorf var jeg oppasser hos en læge. Her havde jeg det vældig godt. Lægen vidste ikke alt det gode, han skulle gøre for mig. Lægen fik blandt andet ordnet det sådan, at jeg kom hjem på orlov, uden at det kom til at stå i mine papirer. Det var min første orlov.

Da tyskerne fik særfreden med Rusland, blev alt fra østfronten sendt til Frankrig. Nu skulle de afgørende fremstød finde sted. Der blev nu foretaget revision på alle hospitaler, for der var brug for hver en soldat. Jeg blev også kaldt ind til lægen. Det gik jo godt nu. Det var imidlertid lægens mening, at jeg ikke skulle tilbage til Frankrig. Han mente, at mine papirer kunne forsvinde og jeg med, men vi blev enige om, at det ikke lige var sagen alligevel. For at gøre det nemmere for mig skrev han i mine papirer, at jeg kun var brugbar ved de kørende tropper. Det tog man imidlertid ingen hensyn til, da jeg kom tilbage til garnisonen i Spandau.

I Spandau var det tid til orlov igen. Alle der havde krav på orlov blev kaldt frem, undtagen jeg. Det var utænkeligt, at jeg, der boede nord for Flensborg, måtte tage hjem. Flugtfaren var for stor. Var jeg bare taget til Flensborg, men det tænkte jeg ikke på den gang. Bagefter er man altid klogere. Jeg måtte pænt blive i Spandau, men det hjalp lidt, at far kom og besøgte mig.

Det store fremstød i februar 1917 var planlagt. Lægen fandt at jeg sagtens kunne klare at komme tilbage til Frankrig, og den 17. februar blev vi sendt af sted. Det var en temmelig hård vinter, og vi døjede en masse kulde. Men allerede den 21. februar gik det løs. Nu skulle det afgørende slag stå.

Med 6.000 kanoner og uendelig mange formationer begyndte offensiven. Det var forfærdeligt!

Tyskerne gik få kilometer frem her og der, men det kostede uendelig mange menneskeliv. Jeg var med "ude" nogle gange og slap da også godt fra det. Det gik efterhånden tilbage for tyskerne. Den 22. april gik jeg "ud" sidste gang. Om aftenen gik vi ud og gravede os ned i en vintersæd mark. Den næste formiddag stormede vi. Vi gik fremad hele dagen ca. 20 - 25 km. Jeg var blevet ordonnans hos delingsføreren. Hen under aften var vi kommet frem, der hvor englænderne havde haft deres stillinger. Jeg sagde til delingsføreren, at her kunne vi fint blive natten over. Det var en god ide, og jeg skulle ordne stedet lidt, så vi kunne ligge. Lidt senere skulle alle delingsførere mødes hos kompagniføreren, og da delingsføreren kom tilbage, meddelte han, at vi skulle være parat til afmarch om ti minutter. Og så kom vi ud i første række!

Vi kom ud i en skov, her lavede jeg en lille "hytte", hvor vi kunne tilbringe natten. Pladsen var beregnet til delingsføreren og mig, men da jeg kom tilbage efter en tur ud til forposterne, havde en anden delingsfører lagt sig på min plads, men jeg lagde mig imellem dem, og der lå vi så alle tre. Det var blevet temmelig roligt, ja faktisk alt for roligt. De to delingsførere begyndte at tale om, at vi ikke havde nogen forbindelse hverken til højre eller venstre. Min delingsfører blev så nervøs, at han begyndte at ryste. Den anden var optimistisk og sagde, at vi måske allerede næste dag var i Paris. Det var lige noget for mig. At det kom til at gå helt anderledes, vidste jeg jo ikke endnu.

Mens det havde været så roligt, var englænderne gået igennem vores flanker. Ud på natten gik vi tilbage. Der blev skudt alle vegne, men vi troede det var tyskerne. Ved otte tiden om morgenen var vi nået til en hullevej. Bedst som vi lå der, kom englænderne kørende i tanks. Vi flygtede og gemte os, hvor det var muligt. Jeg blev hos delingsføreren. Vi mødte 20 mand, der kom trækkende med en kanon. De sagde, vi skulle hjælpe dem med at trække, men delingsføreren sagde, at de bare kunne lade den stå. Vi fortsatte vores vej tilbage og søgte vores deling. Vi fik at vide, at ude på en mark lå der en deling, det kunne være vores. Vi kom til en korsvej, og her lagde vi os i et granatkrater. Jeg kan huske, at vi ville have os lidt at spise, og da det var om middagen, faldt vi i søvn. Vi var vel en 20 - 25 mand der holdt middagspause. Mens vi sov, var englænderne kommet meget nærmere. Vi fik pakket sammen i en fart for at komme væk, men englænderne opdagede os og begyndte at skyde. Vi nåede til en by og søgte dækning bag en tjørnehæk. Det var så meningen, at vi ville overgive os.

Der sad vi så og snakkede om, hvordan vi skulle forholde os når englænderne kom. Eentemte, at vi sagtens kunne skyde englænderne, når de kom. Men jeg sagde, at det nok var bedre at stille geværet i et hjørne og så vente. Jeg sagde til de andre, at de bare skulle sætte sig ned, så skulle jeg nok holde udkig. Der gik adskillige timer, uden at der skete noget. Da jeg kiggede op igen, så jeg tre englændere, der var på udkig efter tyske soldater.

I en fart fik jeg lommeterklædet frem og vinkede. Englænderne kom imod os med skydeklare geværer, og vi kom dem i møde med hænderne over hovedet. Englænderne ville gerne have souvenirs. Jeg var hurtig. Den ene fik mit armbandsur, den anden fik en håndfuld tyske mark og den tredje fik mit cigarettui. For alt det fik jeg en cigaret, som var ret stærk.

Nu blev vi ført tilbage gennem de engelske linier.

Den første aften gjorde vi holdt i en lade. Her kom officiererne og så på os. Vi fik besked på at aflevere knive, og hvad vi ellers havde. Næste dag blev vi kørt på lastbiler, og transporten fortsatte også med tog, indtil vi kom til Le-Havre, og her skulle vi igennem luseanstalten.

1. maj blev vi udskibet for at komme til England, men vi sejlede først næste dag. Man var bange for u-bådene. Det var en slem tur til Southampton, for vi skulle opholde os under dækket; men vi fik dem dog til at åbne lugerne, så vi kunne få lidt luft.

I Southampton holdt et tog parat for at bringe os til Middlesex, hvor der var en stor tom trappeljr, som nu var blevet fangelejr. Her var flere tusinde fanger.

De tyske befalingsmænd havde kommandoen over os fanger.

En dag kom der én fra Flensborg og spurgte, om jeg ikke havde lyst til at arbejde. Det havde jeg. Vi fik jo næsten ingen ting at spise, det var hverken til at leve eller dø af. Om morgenen fik vi et stykke franskbrød, om middagen en halv liter kartoffelsuppe og klokken fem fik vi to kiks. Det var alt. Kun om fredagen fik vi to saltede amerikanske sild. Der var mange, der døde.

Jeg blev heldigvis ikke så længe her. Flensborgeren havde skrevet mig op til arbejde og sammen med fyre andre fanger blev jeg sendt til Skotland til en stor fangelejr. Her traf jeg sammen med andre sønderjyder, vi var vel en 4 - 5 stykker. Vi mødtes om aftenen og talte sammen om vores situation. Vi havde hørt, at der et sted var en dansk lejr. Vi blev enige om at skrive en ansøgning om at blive flyttet til den.

En morgen fik jeg besked på at blive hjemme fra arbejde og i stedet melde mig hos lejrkommandanten. I begyndelsen kunne jeg slet ikke forstå, hvad det skulle betyde; men da han sagde, at jeg ikke var tysker men dansker, begyndte jeg at forstå. Han sagde, at jeg skulle til London til den danske lejr, og glad var jeg!

Med to vagter med geværer blev jeg sendt med et civiltog til London. Passagererne spurgte, hvad jeg dog havde lavet, men vagterne sagde at jeg ikke havde gjort spor, men var dansker på vej til London. Menneskene var uhyre flinke og gav mig cigaretter og regnede mig som menneske.

Vagterne var også vældig flinke. De hentede kaffe til mig, og de delte deres mad med mig. Om eftermiddagen kom vi til London. Det var noget af en oplevelse. Civilbefolkningen var meget interesseret i mig, for jeg var i tysk uniform.

Da jeg kom til Feldham var det lige som at komme hjem. Alle talte dansk. Inde på kontoret tiltalte de mig med efternavn og sagde: Goddag Sarsgaard. Vi ved du skulle komme. Vi kan godt se, hvad du trænger til. Nu kan du sove og spise i tre uger. Så vil vi se dig igen.

I Feldham var der en dansk præst, der gik ind på generalkommandoen og fandt alle danskerne. Han besøgte os hver uge. Han havde en liste med danske navne og sørgede for at alle danskerne blev samlet i Feldham.

Den tid jeg var i Feldham, havde jeg det godt, f.eks. lørdag eftermiddag holdt vi kaffegilde eller spillede teater.

Da krigen var forbi i november 1918, kom vi ikke hjem med det samme. Vi måtte vente til en given lejlighed.

Det gik helt til marts 1919, før jeg kom hjem, det vil sige til København.